

LIBRIS

We know
books

Editor: Vasile Burlui
Redactor: Paul Gorban
Coperta: Oana Iacob
Tehnoredactare: Ștefan Balan

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Popescu, N.D

Iancu Jianu, zapciu de plasă / N.D. Popescu. - Iași :
Cartea Românească Educațional, 2021
ISBN 978-606-057-156-8

821.135.1

Grupul Editorial Cartea Românească Educațional
Copyright © Editura Cartea Românească Educațional,
Iași – 2021
Adresa: IAȘI, Bd Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 2 – 700124.
www.ecredu.ro

N.D. POPESCU

IANCU JIANU, ZAPCIU DE PLASĂ

 ECREDU

Bietul popa Dinu rămase în loc încremenit și începu, să fluiere a pagubă și să se uite lung în urma haiducului.

— Phiu, ucigă-te crucea drace! Mă păcăli procletul! zise apoi preotul făcându-și cruce ca de necuratul și pe urmă o luă rara și se întoarse pe jos spre casă.

Când se deșteptară chefuiții de la Telega, Iancu Jianu era departe.

Finele Jianului Zapciu.

CUPRINS

Familia lui Iancu Jianu	7
Judecățile în secolul trecut.....	15
Junețea lui Iancu Jianu	25
Deșteptarea Leului	29
Demonul ispitei.....	36
Răpirea	45
Cei doi frați.....	73
Via cu Foișorul	84
Sfatul conspiratorilor	91
Fă-te cu dracul frate.....	100
Jianul Zapciu	119
Egumenul mănăstirii Călușul.....	127
Ghiozdanul de piele roșie.....	137
Zapciul codrilor	144
Ocna părăsită.....	158

CUVÂNT ÎNAINTE

În anul 1868 am scris prima ediție a nuvelei Iancu Jianu, pe care am publicat-o în Calendarul pentru toți pe anul 1869. Câteva amintiri din copilărie povestite de tatăl meu care se născuse și crescuse în județul Dolj, aproape de locurile bătătorite de Jianu, câteva episoade din baladele populare aduse până la noi prin gurile lăutarilor de țară și câteva peripeții, din care mare parte plăsmuite, împrumutate din piesa domnilor Anestin și Millo intitulată Jianu, căpitan de haiduci, iată tot materialul din care fusei nevoit să-mi alcătuiesc eu legenda mea, material într-adevăr puțin și neîndestulător.

Cu toate acestea nuvela mea avu parte încă de două ediții, una în 1873 și alta în 1881, tot în aceeași cuprindere neîndestulătoare, însă cu oarecare mici modificări, mai cu seamă de stil. Pentru ce toate acestea? Pentru că n-a vrut nimeni să-mi comunice nimic, deși se găsesc încă mulți care au trăit pe vremea lui Iancu și cunosc multe particularități din aventuroasa sa viață.

Abia la 1884, domnul Gr. G. Tocilescu, animat de neînvinsa sa dorință de-a cerceta și de a face să iasă la

lumină toate particularitățile trecutului nostru, avu fericita inspirație de-a publica în Revista pentru istorie, arheologie și filologie, anul I, volumul I, partea II, o interesantă povestire despre Iancu Jianu scrisă de un contemporan, adică de C. Isvoranu și comunicată d-sale de răposatul domn C. D. Aricescu.

Acea scurtă povestire conținea amănunte noi, multe episoade din viața îndrăznețului haiduc încă necunoscute. A scrie din nou și mai pe larg despre viața acestui legendar erou popular, era pentru mine mai mult ca o datorie. Mă pusei dar pe lucru și, cu ocazia retipăririi ediției ce s-a vândut, am crezut că fac o plăcere publicului iubitor de nuvele populare de-ai da două broșuri în loc de una, care să conțină viața întreagă a celui mai cutezător și mai iscusit dintre haiduci și am numit cele două broșuri, pe una Iancu Jianu Zapciul căci descrie mai mult viața sa de funcționar din acele timpuri și pe cealaltă, adică partea a doua, Iancu Jianu haiducul, în care sunt descrise mai ales faptele sale de haiduc.

Niciuna din ambele părți nu conține nimic din ceea ce a fost scris până acum, căci totul este prelucrat, dar în amândouă părțile sunt intercalate toate episoadele deja știute pe lângă episoade cu totul noi care întrec în interes pe cele deja cunoscute.

Recomand atenției lectorilor mei și astă nouă scriere care e, pe cât se poate, mai apropiată de adevăr și-i rog s-o îmbrățișeze și să încurajeze cu bunăvoință și indulgență și astă nouă cercare, luând-o sub binevoitoarea lor protecție.

N. D. Popescu

I.

Familia lui Iancu Jianu

Familia lui Iancu Jianu era foarte cunoscută și foarte stimată în județul Romanați. Ea dispunea de mai multe moșii în jurul Caracalului, de vii vestite în preajma Drăgășanilor, de mai mulți munți în județele Vâlcea și Gorj și de mai multe sălașe de robi și suflete de scutelnici¹. Grecii, care cotropiseră toate rangurile boierilor români, catadicseau a o numără printre boiernași; boierii români, câți bruma mai rămăseseră negreciți și aciuți pe la moșii, se mândreau a o enumera în rândurile lor cu titlul de boier de neam și prostimea se uita la dânsa cu dor și iubire, ca la una din rarele urmașe ale glorioaselor familii de oșteni și războinici care ridicaseră până la înălțimile nemuririi faima neamului românesc și promitea în viitor de-a reînvia amortita voinicie

¹ Scutelnic, s.m.: țaran care, în schimbul unor obligații suplimentare față de domn sau de stăpânul de moșie, era scutit de scutit de plata birului domnesc.

strămoșească menită de-a scăpa moșia de cumplitul jug străin.

Oricum, familia Jienilor se bucura peste Olt și mai ales în județul Romanați de multă trecere și mult credit, încât zabietei² greci nu cutezau să se năpus-tească cu potopul lor de asupriri peste dânsa și peste ființele ce se bucurau de ocrotitoarea sa protecție. Moșul lui Iancu, vestitul căpitan de haiduci care a băgat spaima morții în grecotime pe la începutul acestui secol se numea Radu și bunică-sa, Rada, după cum ne încredințează un act comunicat de domnul Amza Jianu domnului Grigore Tocilescu și publicat în *Revista pentru istorie, archeologie și filologie, anul II, volumul I, fașticula I*. Radu avea doi feciori, și anume pe Radu, tatăl Jianului și pe Iancu, unchiul său, iar Radu Jianu-fiul avu trei feciori, și anume pe Amza, pe Radu și pe Iancu.

Bătrânul Radu Jianu, pe lângă agricultură, viti-cultură, creștere de vite și alte lucruri atingătoare de agricultură, se mai ocupa și de altele: învârtea felurite negustorii care erau în raport cu agricultura, strângea bucate, unt, piei, vite și miere pe care le vindea gelepilor³

² Probabil provine de la zabia, femeie frumoasă, grijulie, amuzantă, sexy, inteligentă și, mai ales, grozavă în dormitor (The True Webster Dictionary, 05 decembrie 2010). Aici putem atribui sensul de *curovă*.

³ Gelep, s.m.: negustor oriental din Evul Mediu care cumpăra vite din Țările Române pentru a le vinde la Constantinopol. Din tc. *celep*.

și cazacliilor⁴ turci de la Dii⁵ și Rahova cu prețuri bune și bani peșin; el avea reputație de om bogat, atât de bogat încât excitase lăcomia lui Hussein Pașa de la Dii, pe care-l cunoștea de aproape, căci de multe ori îi vânduse zaherele însemnate pe socoteala haznlei împărătești. Așadar, pe la anul 1788, luna lui Martie, pe când Oltenia, care pe atunci era sub stăpânirea nemților în urma funestului tratat de la Passarowitz, se afla ocupată militarmente de turci, care se războiau încă din anul 1784 cu austriecii și rușii, pe când Hussein Pașa se afla tăbărât în prejma monastirii Cozia și oștirea turcească furnica peste toată suprafața pământului dintre Dunăre, Olt și Carpați, pe când Radu, încrezător în făgăduiala dată de însuși marele Vizir că nici un fir de păr din cap românesc nu va fi atins precum și în promisiunea făcută de amicul său cum că persoana, libertatea și avutul său se vor bucura de cea mai deplină libertate, se duse la cartierul general al lui Hussein Pașa, adică spre Cozia, însoțit de femeia sa, Rada și de fii săi Radu și Iancu ca să facă oarecare afaceri comerciale și ele odată ca să se plimbe, atunci Hussein Pașa, deși turc, pentru care cuvântul dat este lucru sfânt, își uită și de promisiunea sa și de Mare Vizir și îndată ce află că Jianu se află în tabăra turcească, crezând că acesta ar fi având asupra-și sume mari de bani, puse pe chehaiaua⁶ sa anume Mahomed Aga să pună mâna pe Jianu și pe

⁴ Cazacliu, s.m.: negustor cazac care făcea negoț cu vinuri, cu blănuri etc. între lumea slavă și Imperiul Otoman. Din tc. *kazakli*.

⁵ Dii, localitate în Bulgaria, actualul Vidin.

⁶ Chehaia, s.f.: intendent al vizirului sau al pașei, însărcinat cu inspecția curții sale. Din tc. *kehaya, kyaya*.

familia sa și după ce-i arestă ca pe niște prizonieri de rezel, ordonă să-i buzunărească de tot ce ar găsi asupră-le și să le ceară o suma însemnată pentru dezrobire. Ceea ce ordonă Pașa se făcu întocmai; Radu Jianu fu arestat împreună cu femeia sa Rada și feciorii săi Radu și Iancu; ei fură puși la popreală ca prizonieri de rezel și buzunăriți în toată forma, dar buzunăreala nu avu rezultatul așteptat; în chimirul Jianului, Mahomed Aga nu găsi mai mult decât câteva sutimi de lei, atât cât trebuia omului să cheltuiască pe drum.

Ca să rămână de rușine, adecă să dea creștinului drumul fără de nici o altă asupreală, nu-i venea de loc la socoteală turcului, căci i se pierdea prestigiul, adică spaima ce inspira nenorocitelor de raiale numele de păgân. Asemenea, nu-i venea la socoteală să renunțe la bănoasele speranțe ce l-au îndemnat să pună mâna netam-nesam pe bietul creștin și să-i arunce în spinare vina de spion nemțesc, vină care nu se potrivea cu el nici măcar ca nuca în părete, căci Jianu în decursul domniei austrieilor în Oltenia nu numai că nu dovedise nici un fel de simpatie pentru nemți, dar încă s-a luptat din toate puterile, pe cât l-au iertat mijlocele, spre a alunga din patria sa pe cotropitori.

Ce să facă dară? Inventă altă stratagemă: prea puternicul pașă știa prin sine însuși și mai aflate și de pe lângă asemenea soi de omeni când creștinul dă de primejdie; aflate, zic, cum că Iancu avea stare mare, avea bani buluc în orașul său și că se scâldea numai în

rubiele⁷ și mahmudele⁸, prin urmare putea să plătească cu cea mai mare înlesnire orice sumă i-ar fi cerut pentru dezrobire și-i puse capul la preț și ceru pentru capul lui, al femeii și ale celor doi copii ai săi, drept despăgubire de dezrobire, suma de lei vechi 1730, sumă care azi ar părea o bagatelă aproape neînsemnată pentru orice proprietar de moșii, dar care pe atunci era exorbitantă, căci banii în acele timpuri erau așa de scumpi încât un leu prețuia mai mult ca zece din vremea de azi.

Când auzi bietul creștin de asemenea satara⁹ își smulse părul și barba, plânse amarnic și el, și femeia, și copiii lui; se jură pe tot ce are omul mai scump pe lume că o asemenea mare sumă pe asemenea răstimpuri n-avea nici el, nici rudele lui și nici tot neamul lui, dar de-a surda fură toate rugile și lamentările, căci turcul rămase nestrămutat, ce a zis a rămas zis, și ce s-a hotărât a rămas hotărât. Așadar dădu drumul lui Radu, feciorul cel mai mare al Jianului, ca să se ducă la Caracal, spre a face rost de bani, și când îl urni avu grijă de-a-i spune că dacă nu s-o întoarce cu suma întreagă-întreguliță în decurs de o lună, apoi tată-său, mumă-sa și fratele-său cel mai mic vor fi negreșit spânzurați.

Bietul flăcăiandru plecă de la Cozia cu moartea în inimă, căci știa el că acasă n-o să găsească mai nimic,

⁷ Rubiá, *s.f.*, *pl.* -iele: O veche monetă turcească de aur (un sfert de irmilic, adică 5 lei vechi, iar azi 25 de piaștri). – Și rubiá, rubiele și rubea, rubele. Din turc. [d. ar.] *rubîé*, sfert. V. rupie.

⁸ Mahmudeá, *s.f.*, *pl.* -ele: O veche monetă turcească de aur bătută de sultanu Mahmud II († 1839) și care valora 45 de lei vechi (Iorga, *Negoț*, 224). Din turc. *mahmudîé*.

⁹ Satara, *s.f.*: dare excepțională, în afara dărilor obișnuite, percepută în Țările Române în Evul Mediu. Din tc. (*mu*)*sadére*.

IANCU JIANU, ZAPCIU DE PLASĂ
familia sa și după ce-i arestă ca pe niște prizonieri de rezel, ordonă să-i buzunărească de tot ce ar găsi asupra-le și să le ceară o suma însemnată pentru dezrobire. Ceea ce ordonă Pașa se făcu întocmai; Radu Jianu fu arestat împreună cu femeia sa Rada și feciorii săi Radu și Iancu; ei fură puși la popreală ca prizonieri de rezel și buzunăriți în toată forma, dar buzunăreala nu avu rezultatul așteptat; în chimirul Jianului, Mahomed Aga nu găsi mai mult decât câteva sutimi de lei, atât cât trebuia omului să cheltuiască pe drum.

Ca să rămână de rușine, adecă să dea creștinului drumul fără de nici o altă asupreală, nu-i venea de loc la socoteală turcului, căci i se pierdea prestigiul, adică spaima ce inspira nenorocitelor de raiale numele de păgân. Asemenea, nu-i venea la socoteală să renunțe la bănoasele speranțe ce l-au îndemnat să pună mâna netam-nesam pe bietul creștin și să-i arunce în spinare vina de spion nemțesc, vină care nu se potrivea cu el nici măcar ca nuca în părete, căci Jianu în decursul domniei austrieilor în Oltenia nu numai că nu dovedise nici un fel de simpatie pentru nemți, dar încă s-a luptat din toate puterile, pe cât l-au iertat mijlocele, spre a alunga din patria sa pe cotropitori.

Ce să facă dară? Inventă altă stratagemă: prea puternicul pașă știa prin sine însuși și mai aflase și de pe la îndatoritori informatori, care nu lipsesc niciodată de pe lângă asemenea soi de omeni când creștinul dă de primejdie; aflase, zic, cum că Iancu avea stare mare, avea bani buluc în orașul său și că se scâldea numai în

rubiele⁷ și mahmudele⁸, prin urmare putea să plătească cu cea mai mare înlesnire orice sumă i-ar fi cerut pentru dezrobire și-i puse capul la preț și ceru pentru capul lui, al femeii și ale celor doi copii ai săi, drept despăgubire de dezrobire, suma de lei vechi 1730, sumă care azi ar părea o bagatelă aproape neînsemnată pentru orice proprietar de moșii, dar care pe atunci era exorbitantă, căci banii în acele timpuri erau așa de scumpi încât un leu prețuia mai mult ca zece din vremea de azi.

Când auzi bietul creștin de asemenea satara⁹ își smulse părul și barba, plânse amarnic și el, și femeia, și copiii lui; se jură pe tot ce are omul mai scump pe lume că o asemenea mare sumă pe asemenea răstimpuri n-avea nici el, nici rudele lui și nici tot neamul lui, dar de-a surda fură toate rugile și lamentările, căci turcul rămase neștrămutat, ce a zis a rămas zis, și ce s-a hotărât a rămas hotărât. Așadar dădu drumul lui Radu, feciorul cel mai mare al Jianului, ca să se ducă la Caracal, spre a face rost de bani, și când îl urni avu grijă de-a-i spune că dacă nu s-o întoarce cu suma întreagă-întreguliță în decurs de o lună, apoi tată-său, mumă-sa și fratele-său cel mai mic vor fi negreșit spânzurați.

Bietul flăcăiandru plecă de la Cozia cu moartea în inimă, căci știa el că acasă n-o să găsească mai nimic,

⁷ Rubiá, s.f., pl. -iele: O veche monedă turcească de aur (un sfert de irmilic, adică 5 lei vechi, iar azi 25 de piaștri). – Și rubiá, rubiele și rubea, rubele. Din turc. [d. ar.] *rubîîé*, sfert. V. rupie.

⁸ Mahmudeá, s.f., pl. -ele: O veche monedă turcească de aur bătută de sultanu Mahmud II (+ 1839) și care valora 45 de lei vechi (Iorga, Negoț, 224). Din turc. *mahmudîé*.

⁹ Satara, s.f.: dare excepțională, în afara dărilor obișnuite, percepută în Țările Române în Evul Mediu. Din tc. (*mu*)*sadére*.

fiindcă tot avutul bănesc al Jianului era împărțit pe la muncitori în arvuniri și pe la omenii stăpânirii și ai împărăției în provizii neplătite; pe-asemena timpuri nu putea vinde nimic, căci averea imobilă era cu totul depreciată, din cauză că Oltenia era ocupată de Turci, a cărora reputație de a arde și nimici proprietatea privată era îndestul de bine stabilită și cine avea bani albi îi ținea pentru zile negre, legați cu o sută de noduri și nimeni nu cuteza să se dea la iveală că ar dispune de bani, de temă să nu se pomenească călcat și jefuit de tătarimea ce furnica razna în toate părțile.

Cu toate acestea, după ce mai trecu câțva timp i se mai potoli aprinderea supărării, mintea începu a i se mai limpezi, rațiunea a-i funcționa în mod mai firesc și a vedea lucrurile mai puțin întunecoase decât i se păruseră la început. Își aduse aminte că între rudele și amici părintelui său erau câțiva care nu numai le arătau dragoste din gură, ci îi iubeau cu tot dinadinsul, și speranța în ajutorul lor îl făcu să respire mai liber.

Între amicii și protectorii familiei sale, cel mai bun și mai milos era Episcopul Râmnicului, preafericitul întru fericire Climent, sau Cosma în schimnicie, care de când intraseră Turcii în țara Oltului și arsese orașul Râmnic și episcopia, cu biserică și case până în temelie, se retrăsese pe apa Lotrului într-un sat vecin cu frontiera, gata de-a trece de azi până mâine în Ardeal. Radu știa unde se aciua părintele episcop și, servindu-se de teșchereaua de drum ce-i încredințase Mehmet Aga la plecare, ca să nu fie de nimeni supărat, putu răzbi prin liota de oștire turcească până la dânsul, și cum ajunse

îi spuse nenorocirea ce a căzut peste neamul lui și focul ce-l aducea la dânsul.

Bunul prelat plânse din inimă nenorocirea ce căzuse peste capul amicalui și fiului său sufletesc și-și deschise largă punga, dar în ea era prea puțin, căci pe atuncea capii bisericii nu prea agoniseau averi pământești, ci cheltuiau toți banii ce căpătau pentru a ajuta pe cei în nevoi și a înălța sf. Biserică. El cheltuse o sumă mare de bani pe tipărirea penticostarului, tradus pentru prima dată în românește de predecesorul său, episcopul Damaschin, și restul îl împărțise pe la mai mulți boieri și târgoveți fără dare de mână, ca să scape prin pribegire de iataganul și sabia turcească.

Cu toate acestea, tot găsi să-i dea 50 de galbeni de aur, care pe atunci valorau 5 lei, și o sută de taleri de argint. De acolo tânărul Radu plecă mult mai ușurat și mai animat de speranță că va reuși, căci episcopul dacă n-avusese să-i dea mai mulți bani, îl căpuse cu o mulțime de scrisori de recomandare pe la mai mulți boieri fruntași din Oltenia, care desigur aveau să se înduplece ca să-și deschidă pungile, chiar pe un asemenea timp de foc.

Așadar, cum ajunse la Caracal Radu înduplecă pe vornicul C. Bălăcescu să-i dea 65 de taleri, pe căpitanul Pătru Zătreanu 83 taleri, pe Constantin Reîșeanu de 31 taleri, pe Iordan Giurgiuvenu și tovărășii săi 50 de taleri, pe Ion Cojocar, prin jupân Chiriatic, 163 de taleri, pe fratele Conda Călărășiu 37 și 1/2 poli, pe părintele egumen Hotăran galbeni de aur 5, pe fratele Andrei Moldovenu 7 și 1/2 poli, pe Barbu Portărescu 10 taleri, pe Nedelcu Gherlan 10 taleri și pe Marin de